

Mantık Araştırmaları Dergisi

Journal of Logical Studies

Bir Akıl Yürütme Yöntemi Olarak Analojinin Değeri

Yazar(lar) | Author(s): Zehra ORUK AKMAN

Bu makaleyi kaynak gösterin | Cite this article:

Oruk Akman, Z. "Bir Akıl Yürütme Yöntemi Olarak Analojinin Değeri". Mantık Araştırmaları Dergisi 4 (2022): 104-106

Bu makaleye çevrimiçi ulaşın | See this article online:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2515280>

ISSN 2687-3125 | e-ISSN 2687-3125

Bir Akıl Yürütme Yöntemi Olarak Analojinin Değeri

 Zehra ORUK AKMAN*

ORCID: 0000-0002-3673-7536

Dr. Zeynep ÇELİK

Ankara: Gece Yayınları, 138 Sayfa

ISBN: 978-625-430-081-3

Dedüksiyon, indüksiyon ve analogi olarak kategorize edilen akıl yürütme metodlarından dedüksiyon ve indüksiyon birçok çalışmaya konu olduğu gibi, birçok alanda da yöntem olarak işlevini sürdürmektedir. Oysa halihazırda analogik akıl yürütme, Aristoteles'in analogiye bakış açısı dolayısıyla klasik gelenekte yeterince itibar görmemiş ve bu sebeple oldukça sınırlı sayıda esere konu edilerek etraflıca üzerinde durulmamıştır. Diğer bir deyişle analogik akıl yürütme, oldukça kapsamlı ve pratik bir çıkarım modeli olsa da verdiği olumsal sonuçtan dolayı geleneksel mantıkta pek rağbet görmemiş dolayısıyla hakkında yeteri kadar çalışma yapılmamıştır. Özellikle ülkemizdeki klasik mantık çalışmalarına baktığımızda, bu eserde de bahse konu olduğu üzere analogik akıl yürütmenin "Eğer X ve Y bir takım ortak özelliklere sahipse, X'de bulunan diğer özelliklerin Y'de de bulunması muhtemeldir." gibi basit bir karakterde olduğunu görmekteyiz. Oysa Batı'da özellikle 1980'lerde bilişsel psikolojiyle başlayan analogi çalışmaları, diğer alanlarda da artarak devam etmiştir. Batıda analogi çalışmaları neredeyse bütün alanlarda yoğun bir şekilde yapılırken, ülkemizde çok fazla çalışma yapılmamış olması bu eseri oldukça önemli kılmaktadır.

Eser; giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazar, analoginin önemine değinerek, dedüksiyonun indüksiyon tarafından şekillendiğini ve indüksiyonun ilk adımının analogi olduğunu öne sürmüştür. Yazar, bu yaklaşımı ile tüm akıl yürütmelerin temelinde

KİTAP TANITIMI

Geliş Tarihi: 29-06-2022

Kabul Tarihi: 30-06-2022

Yayın Tarihi: 30-06-2022

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, zhr_ork@hotmail.com

analojik bir düşünce tarzının bulunduğunu savunur. Bu sebeple yalnızca teolojik ilimlerde değil, aynı zamanda eğitim, psikoloji hukuk gibi sair alanlarda da analojik akıl yürütmenin ne denli önemli olduğu ortaya konulur.

Birinci bölümde, analojiye linguistik bir bakış açısıyla yaklaşarak etimolojik bir çerçeve sunulur ve konunun tarihsel arka planına bir giriş yapılır. Daha sonra analojinin Antik Çağ'dan başlamak üzere, Orta Çağ'da, modern ve post-modern dönemde tarihsel bir perspektif ile kazandığı ivmeye değinilir. Bu bölümünde dikkat çeken hususlardan biri, analojinin öneminin gündelik yaşamda kullanım alanlarının genişletilmesi ve açılan yeni alanların bilgisinin sunulmasıdır. Özellikle bilim ve teknoloji alanlarında, yapay zekanın çalışma prensiplerine uygulanmasında analojinin kullanılması merak uyandırmaktadır. Ancak bu eserde yer alan Elon Musk ve Stephan Hawking'in çalışmalarında analojinin kullanıldığı bilgisi kritik olmak ile birlikte, bahsi geçen bilim adamlarının, bu akıl yürütmeyi ne tür bir alanda ve nasıl kullandıklarına dair daha detaylı bir açıklamayı gerektirmektedir. Bununla birlikte bu durum hususen disiplinler arası yeni çalışmalara kapı aralar.

İkinci bölümde, analojik akıl yürütmenin teorik arka planı, sureti, analoji türleri, analojik akıl yürütmenin içeriği gibi hususlar ele alınır. Bu bölüm, analojinin işlevi ve kullanım alanlarının daha da ayrıntılandığı oldukça detaylı ve kritik bilgilerin yer aldığı bölümdür. Bölümün göze çarpan en önemli özelliği ise, meselelerin özellikle de tablolaştırılmak sureti ile okuyucunun idrak düzeyinin arttırılmasıdır. Birçok tablo bizzat yazara ait olup, problem olabilecek meseleler tablolar üzerinden somutlaştırılarak çözüme kavuşturulmaktadır. Ayrıca konuların örneklendirilmesi veriler arasındaki karmaşıklığı engelleyerek kalıcılığı arttırmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise, analojik akıl yürütmenin disiplinler arası konumu psikoloji, hukuk ve eğitim gibi bilim dalları çerçevesinde işlenerek, analojinin pratik değeri sunulmuştur. Farklı bilimlerde çeşitli kullanım alanlarına sahip olan analojik akıl yürütmenin bu disiplinlere göre işlevi de farklılaşmaktadır. Sözelimi, analoji, mantık disiplininde bir akıl yürütme yöntemi olarak kullanılmışken, hukuk alanında bir karar verme mekanizması olarak karşımıza çıkar. Yazar, analojinin eğitim alanında daha yoğun ve etkin kullanımının öğretim güçlüklerinin bir çoğunu aşma noktasında etkili olacağı ve bilginin somutlaştırılarak daha kalıcı ve anlaşılır hale getirilebileceği iddiasına sahiptir.

İncelediğimiz bu eser analojik akıl yürütme ile ilgili oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Öyle ki bu bilgiler sadece mantık alanında değil diğer birçok alanda da kişilere farklı bir perspektif kazandırması açısından değerlidir. İnsan aklının en meyilli olduğu, temel akıl yürütme yöntemi analojidir. İslami disiplinler arasında hususen fıkıh ilmi, analojiyi, hüküm çıkarmada bir metot olarak kabul etmiştir. Bu sebeple İslam-Arap geleneğinde analojik akıl yürütmeye dairengin bir literatür bulunmaktadır. Yazarın bu çalışma için analojinin kullanım alanlarının daha yoğun bir şekilde gözler önüne serilebileceği, klasik Arapça gelenekten kısıtlı ölçüde faydalandığı göze çarpmaktadır. Ancak yine de sunulan veriler, bu akıl yürütme yönteminin içeriğini ve teorik arkalarını oluşturmuştur.

Eser, akıl yürütme yöntemleri arasında olumsal sonuç vermesi sebebi ile geri planda kalan analoji yönteminin değerini ve önemini, mantığın kurucusu Aristoteles'in satır aralarında yaptığı göndermeleri referans alarak ortaya koymaktadır. Aynı zamanda yazar, analojinin diğer akıl yürütme türlerine ne denli hizmet ettiğine ve günlük/pratik hayata uygulanabilirliğine de vurgu yaparak, düşünme türlerini konu edinen mantık ilminin sahaya inmesinde bu yönteme önemli bir rol biçmektedir. Bu çalışmada incelenen analojinin diğer disiplinler ile ilişkisi ve bir disiplin olarak mantık dışındaki kullanım alanları, uygulamalı mantık araştırmaları için ön ayak olabilecek niteliktedir.

Eserin Türkçe dilinde yazılmış analojik akıl yürütmeyi konu edinen en kapsamlı eser olması da ona ayrı ve önemli bir boyut kazandırmıştır. Analojik akıl yürütmeyi tüm yönleriyle inceleyen, verileri ham hali ile sunmaktan uzak bir şekilde, örneklendirerek somutlaştıran ve bu akıl yürütmenin içeriği ve kullanım alanları eksenli tablolar oluşturan bu çalışma, literatürdeki oldukça önemli bir boşluğu doldurmaktadır.